

11

Participatie en onbenut arbeidsaanbod in Europees perspectief

- Arbeidsparticipatie in Nederland
- Arbeidsparticipatie in Europa
- Het onbenut arbeidsaanbod in Nederland
- Het onbenut arbeidsaanbod in de lidstaten van de Europese Unie
- Conclusie
- Literatuur

Participatie en onbenut arbeidsaanbod in Europees perspectief

Henk-Jan Dirven, Francis van der Mooren

De afgelopen 25 jaar is de arbeidsparticipatie in Nederland sterk gestegen, conjuncturele schommelingen daargelaten. Dit komt vooral door de toenemende participatie van vrouwen. Wel is het zo dat vrouwen hoofdzakelijk in deeltijd werken. Deze ontwikkelingen hebben geleid tot een koppositie voor ons land wat betreft zowel arbeidsparticipatie als deeltijdarbeid. De laatste paar jaar heeft de toename van de participatie – mede door toedoen van de kredietcrisis – echter niet doorgezet. Bovendien is de werkloosheid flink gestegen.

De Nederlandse beroepsbevolking: verschil tussen de nationale en de internationale definitie

Het CBS publiceert periodiek over ontwikkelingen in de omvang en samenstelling van de Nederlandse beroepsbevolking. Centraal in de publicaties van het CBS staan definities waarbij wordt uitgegaan van arbeid als sociaal verschijnsel. Internationaal gelden voor het samenstellen van vergelijkbare statistieken over de beroepsbevolking de richtlijnen van de International Labour Office (ILO). Uitgangspunt hiervan is de totale inzet van de productiefactor arbeid weer te geven. In verband met de internationale vergelijkbaarheid staan in dit hoofdstuk de cijfers centraal die Eurostat en het CBS samenstellen op basis van de ILO-richtlijnen.

De verschillende uitgangspunten gaan gepaard met afwijkende afbakeningen van de beroepsbevolking. Het belangrijkste verschil tussen de nationale en internationale afbakening betreft het zogenaamde uren criterium. Internationaal geldt het 1-uurscriterium om te worden gerekend tot de werkzame beroepsbevolking, terwijl nationaal wordt uitgegaan van ten minste twaalf uur per week. Daarnaast wijkt de nationale definitie van de werkloze beroepsbevolking bij de operationalisering van de beschikbaarheids- en zoekcriteria af van de internationale richt-

lijnen. In het algemeen gelden nationaal meer uitzonderingen op deze criteria dan internationaal. En tot slot is er een verschil in de leeftijdsafbakening van de beroepsbevolking. De nationale cijfers hebben veelal betrekking op de bevolking van 15 tot 65 jaar. Internationaal tellen vaker ook de 65- tot 75-jarigen mee.

Deze verschillen resulteren internationaal in andere cijfers over de werkzame en werkloze beroepsbevolking dan nationaal. Zo is de Nederlandse werkloosheid volgens de internationale definitie lager dan volgens de nationale definitie. Daarnaast gelden internationaal aanzienlijk meer mensen als werkzaam, doordat ook kleine baantjes meetellen. Wel laat de ontwikkeling van de werkzame en de werkloze beroepsbevolking volgens beide benaderingen nagenoeg hetzelfde verloop zien.¹⁾

Voor meer informatie over de Nederlandse arbeidsmarkt op basis van de nationale definitie zie *Arbeidsmarkt*.

¹⁾ H.J. Dirven en B. Janssen (2012).

In dit artikel wordt de arbeidsparticipatie in Nederland vergeleken met die in andere lidstaten van de Europese Unie. Met het oog op een voorziene krapte op de arbeidsmarkt wanneer de conjunctuur weer aantrekt, wordt tevens de vraag beantwoord wat de omvang en samenstelling van het onbenut arbeidsaanbod in Nederland is en hoe ons land zich hierin verhoudt tot andere EU-lidstaten. Hierbij wordt gekeken naar iedereen die niet werkt, maar wel beschikbaar of op zoek is. Waar in dit artikel arbeidsparticipatie staat

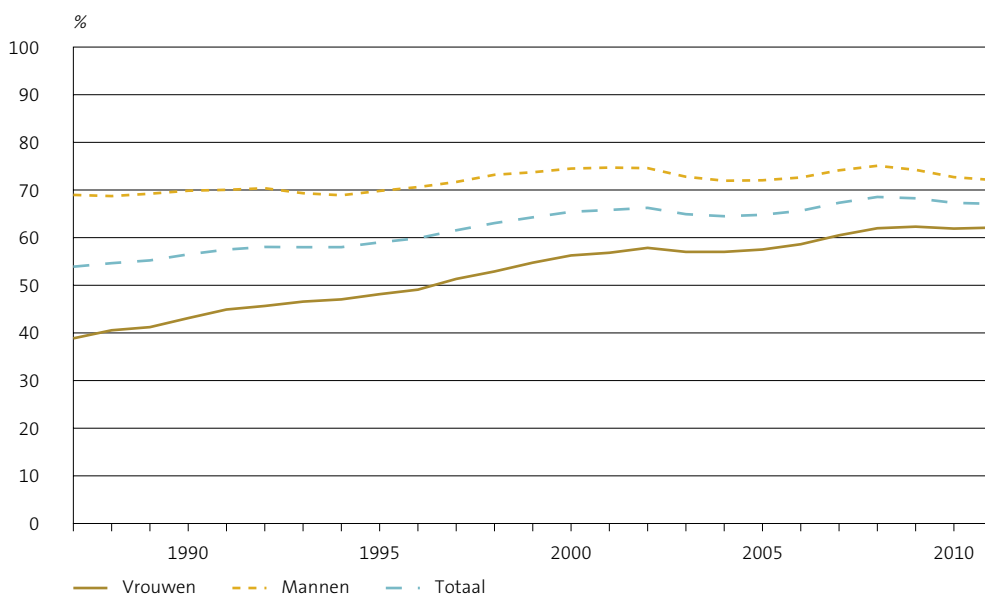
wordt de netto-variant bedoeld, dat wil zeggen het aantal werkenden op de totale bevolking in de beroeps geschikte leeftijd.¹⁾

Arbeidsparticipatie in Nederland

Arbeidsparticipatie onder vrouwen sterk toegenomen

In Nederland hadden in 2011 ruim 8,3 miljoen personen van 15 tot 75 jaar een baan van 1 uur of meer per week. Dit is twee derde van de totale bevolking in deze leeftijdscategorie. De afgelopen 25 jaar is de arbeidsparticipatie sterk toegenomen. Zo had eind jaren tachtig net iets meer dan de helft van de 15- tot 75-jarigen een betaalde baan. De stijging van de arbeidsparticipatie vond vooral plaats in de jaren negentig; sinds het begin van de huidige eeuw is deze nauwelijks meer toegenomen. Illustratief is de ontwikkeling van de arbeidsparticipatie tijdens periodes van laagconjunctuur. De arbeidsparticipatie staat dan sterk onder druk door oplopende werkloosheid en ontmoediging. Dergelijke periodes leidden in de jaren negentig van de vorige eeuw niet tot een daling van arbeidsparticipatie, maar in de 21e eeuw wel.

11.1 Netto-arbeidsparticipatie 15- tot 75-jarigen naar geslacht

Bron: CBS, Enquête Beroepsbevolking.

¹⁾ Bij de bruto-arbeidsparticipatie (niet behandeld in dit artikel) gaat het om de totale beroepsbevolking (werkenden én werklozen) gedeeld door de bevolking.

Het zijn vooral de vrouwen die steeds meer voor een betaalde baan kozen en de stijging van de arbeidsparticipatie in de afgelopen 25 jaar komt dan ook vrijwel volledig op hun conto. In deze periode steeg de arbeidsparticipatie van vrouwen namelijk met ruim 22 procentpunt, terwijl het aandeel werkzame mannen maar met enkele procentpunten omhoog ging. Hierdoor is het verschil tussen mannen en vrouwen in 2011 een stuk kleiner dan in 1987.

Lage arbeidsparticipatie onder 55-plussers

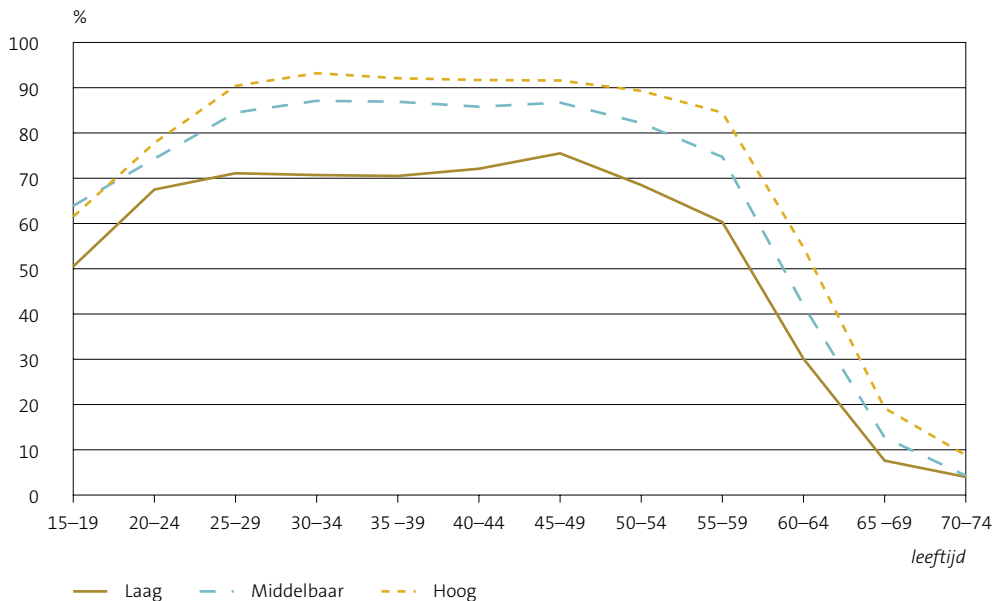
In de leeftijdsgroep tot ongeveer 30 jaar zijn er tegenwoordig weinig verschillen tussen de arbeidsparticipatie van mannen en die van vrouwen. In deze leeftijdsgroep had in 2011 van zowel de mannen als de vrouwen 70 procent een baan van 1 uur of meer per week. Boven de 30 gaat het uiteenlopen. Van de 30- tot 55-jarigen was namelijk 90 procent van de mannen en 78 procent van de vrouwen werkzaam. Dit verschil ontstaat vooral doordat een deel van de vrouwen stopt met werken na het krijgen van kinderen. Dat mannen stoppen met werken na de geboorte van hun eerste kind komt in Nederland weinig voor. Voor zowel mannen als vrouwen geldt dat de arbeidsparticipatie onder 55-plussers een stuk lager is dan onder jongere generaties. Men treedt bijvoorbeeld vervroegd uit of wordt afgekeurd. Iets wat vroeger overigens vaker voorkwam dan nu. Dit heeft onder andere te maken met de flexibeler (pre)pensioenregelingen die in 1997 zijn ingevoerd, waarvoor mensen zelf sparen, en met het afschaffen van de VUT en het pre-pensioen in 2004. In 2011 was op de pensioengerechtigde leeftijd van 65 nog ongeveer een op de tien aan het werk en van de 70- tot 75-jarigen nog een op de twintig. Wel zijn het voor een groot deel (45 procent) kleine baantjes waarin de 65-plussers werkzaam zijn, namelijk van minder dan 12 uur per week. Mannen van 65 jaar of ouder zijn iets vaker actief op de arbeidsmarkt dan vrouwen op die leeftijd.

Hoogopgeleiden actiever op de arbeidsmarkt dan laagopgeleiden

Tussen de behaalde onderwijsniveaus zijn duidelijke verschillen te zien als het gaat om arbeidsparticipatie. Van de laagopgeleide 15- tot 75-jarigen is net iets meer dan de helft werkzaam terwijl dit voor de hoogopgeleiden voor ruim 80 procent geldt. Wel is het zo dat het bij de laagopgeleiden deels nog om scholieren of studenten gaat. Zij zijn nog bezig met een opleiding en het hebben van werk is voor hen niet altijd noodzaak. Over het algemeen starten laagopgeleiden op jongere leeftijd met werken dan hoogopgeleiden.²⁾ De verschillen in arbeidsparticipatie zijn dan ook kleiner voor de 15- tot 25-jarigen dan voor de 25- tot 55-jarigen. Dat onder de 55-plussers de arbeidsparticipatie een stuk lager is, geldt voor alle onderwijsniveaus.

²⁾ Bron: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>.

11.2 Netto-arbeidsparticipatie naar onderwijsniveau en leeftijd, 2011

Bron: CBS, Enquête Beroepsbevolking.

Arbeidsparticipatie in Europa

Hoogste arbeidsparticipatie in Nederland

In de Europese Unie kende Nederland in 2011 met een aandeel van 67 procent de hoogste arbeidsparticipatie. Gemiddeld was dat in de 27 lidstaten 57 procent. Ook in Zweden, gevolgd door Denemarken, waren relatief veel personen werkzaam. In Griekenland en Hongarije daarentegen was de arbeidsparticipatie laag; nog geen 50 procent. In alle landen zijn meer mannen dan vrouwen werkzaam. Het verschil tussen beide seksen is klein in Litouwen, Finland en Letland, nog geen 5 procentpunt. Vooral in zuidelijke lidstaten zijn de verschillen veel groter. Zo is in Griekenland en Italië ongeveer 60 procent van de mannen werkzaam en ongeveer 40 procent van de vrouwen. Op Malta zijn de verschillen het grootst, met 66 procent participatie onder mannen en amper 35 procent onder vrouwen. Deze verschillen tussen mannen en vrouwen kunnen te maken hebben met de rol die het gezinsleven heeft in deze landen en de mogelijkheid om arbeid en zorg te combineren. Vrouwen zorgen nog vooral voor het gezin en mannen voor de inkomsten.³⁾ En waar in de Noord-Europese landen een groot deel van de zorg professioneel geregeld is, geldt dat veel

³⁾ Zie bijvoorbeeld González, Jurado en Naldini (1999).

minder voor de Zuid- en ook de Oost-Europese landen. In deze landen werken vrouwen daardoor in voltijd of niet.⁴⁾

Vooraf Hongarije ver van Europese doelstelling verwijderd

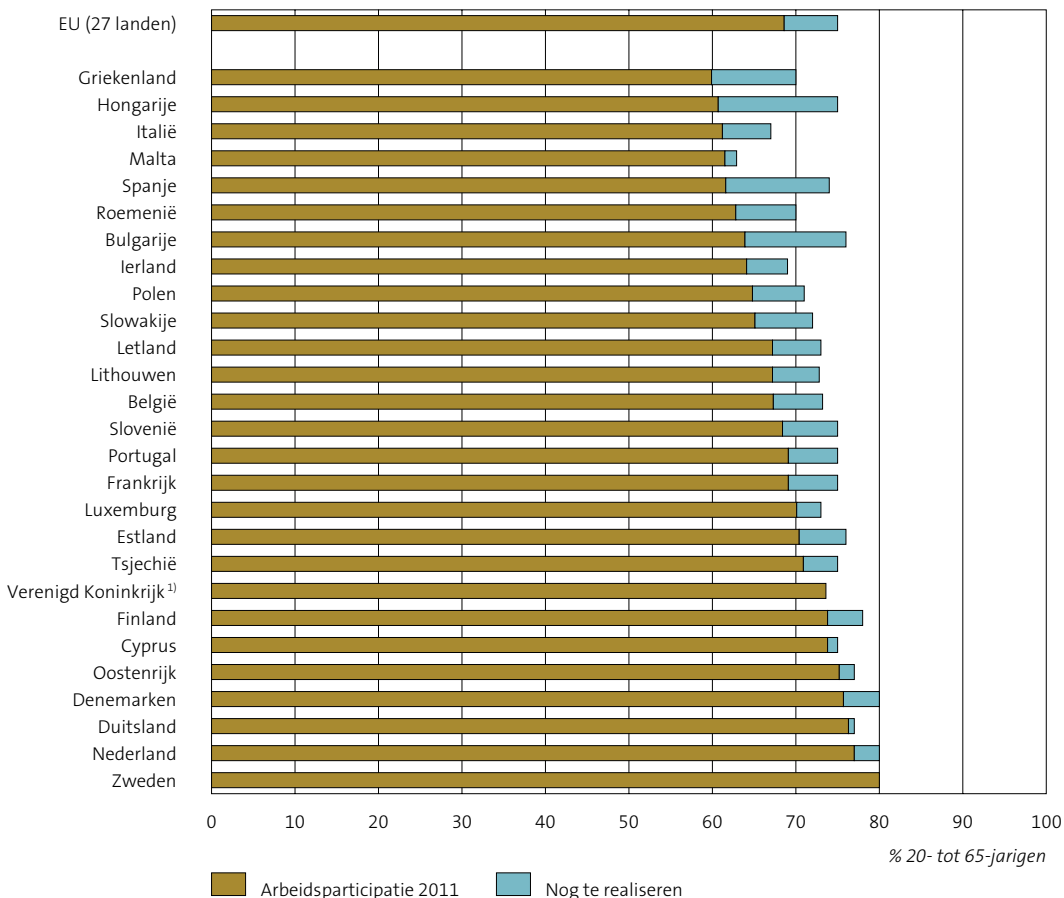
Stijging van de arbeidsparticipatie verhoogt de welvaart van een land. Vandaar dat de Europese Unie doelstellingen heeft geformuleerd om de arbeidsparticipatie binnen de Unie te vergroten. In 2020 moet drie kwart van de personen in de leeftijd van 20 tot 65 jaar werkzaam zijn.⁵⁾ In 2011 was de arbeidsparticipatie onder deze leeftijdsgroep in de Europese lidstaten bijna 69 procent. Gemiddeld moet de arbeidsparticipatie in de lidstaten dus nog met ruim 6 procentpunt toenemen. Elke lidstaat heeft in overleg met de Europese Commissie ook een nationale doelstelling geformuleerd. Deze is afhankelijk van de startpositie van het land. Zo moet in Nederland 80 procent van de 20- tot 65-jarigen in 2020 aan het werk zijn; in 2011 was dat 77 procent. Met dit aandeel staat Nederland er in vergelijking met andere landen vrij gunstig voor. Zweden en ons buurland Duitsland voldoen praktisch al aan de doelstelling. Op Cyprus, Malta en in Oostenrijk moet de arbeidsparticipatie tussen de 1 en 2 procentpunt stijgen en in Luxemburg gaat het net als voor Nederland om 3 procentpunt. Vooral Hongarije, maar ook Spanje, Bulgarije en Griekenland hebben nog een slag te maken. In deze landen moet de arbeidsparticipatie met 10 procentpunt of meer toenemen om in 2020 te voldoen aan de doelstelling.

Nederland nog 3 procentpunt verwijderd van de participatiedoelstelling

⁴⁾ Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2008).

⁵⁾ Bron: <http://ec.europa.eu/europe2020>.

11.3 EU2020-doelstelling arbeidsparticipatie en realisatie

Bron: Eurostat.

¹⁾ Geen doelstelling geformuleerd.

Na 65^e nog 8 procent aan het werk

Hoewel de pensioenen op verschillende wijze zijn ingericht, geldt in ongeveer de helft van de lidstaten 65 jaar als de leeftijd waarop men officieel met pensioen gaat. Het bereiken van deze leeftijd is echter niet voor iedereen reden om ook daadwerkelijk te stoppen met werken. Zo was in 2011 nog 8 procent van de 65- tot 75-jarigen aan het werk. In Nederland was dit aandeel met 9 procent vergelijkbaar terwijl bij onze zuiderburen net 3 procent werkzaam was. Vooral in Roemenië en Portugal was de arbeidsparticipatie binnen deze leeftijdsgroep hoog, respectievelijk 22 en 19 procent. In Roemenië is de agrarische sector erg

groot en in deze sector zijn veel – laagopgeleide – 65-plussers aan het werk.⁶⁾ Overigens gaat het hier vooral om personen die voor eigen gebruik goederen produceren en op die manier in hun eigen onderhoud voorzien, zogeheten *subsistence workers*.⁷⁾ In Portugal zou het lage inkomen dat gepensioneerden ontvangen een rol kunnen spelen. In beide landen is ook vooral onder laagopgeleide ouderen de arbeidsparticipatie hoog. Voor de meeste landen geldt het omgekeerde, namelijk dat naarmate het onderwijsniveau hoger is de arbeidsparticipatie onder ouderen ook hoger is. Zo waren gemiddeld in de Europese lidstaten ruim twee keer zoveel hoogopgeleide 65- tot 75-jarigen aan het werk als laagopgeleide (respectievelijk 16 procent en 7 procent). In Roemenië ging het daarentegen om 8 respectievelijk 29 procent en in Portugal om 15 respectievelijk 20 procent.

Helft van werkzame Nederlanders werkt in deeltijd

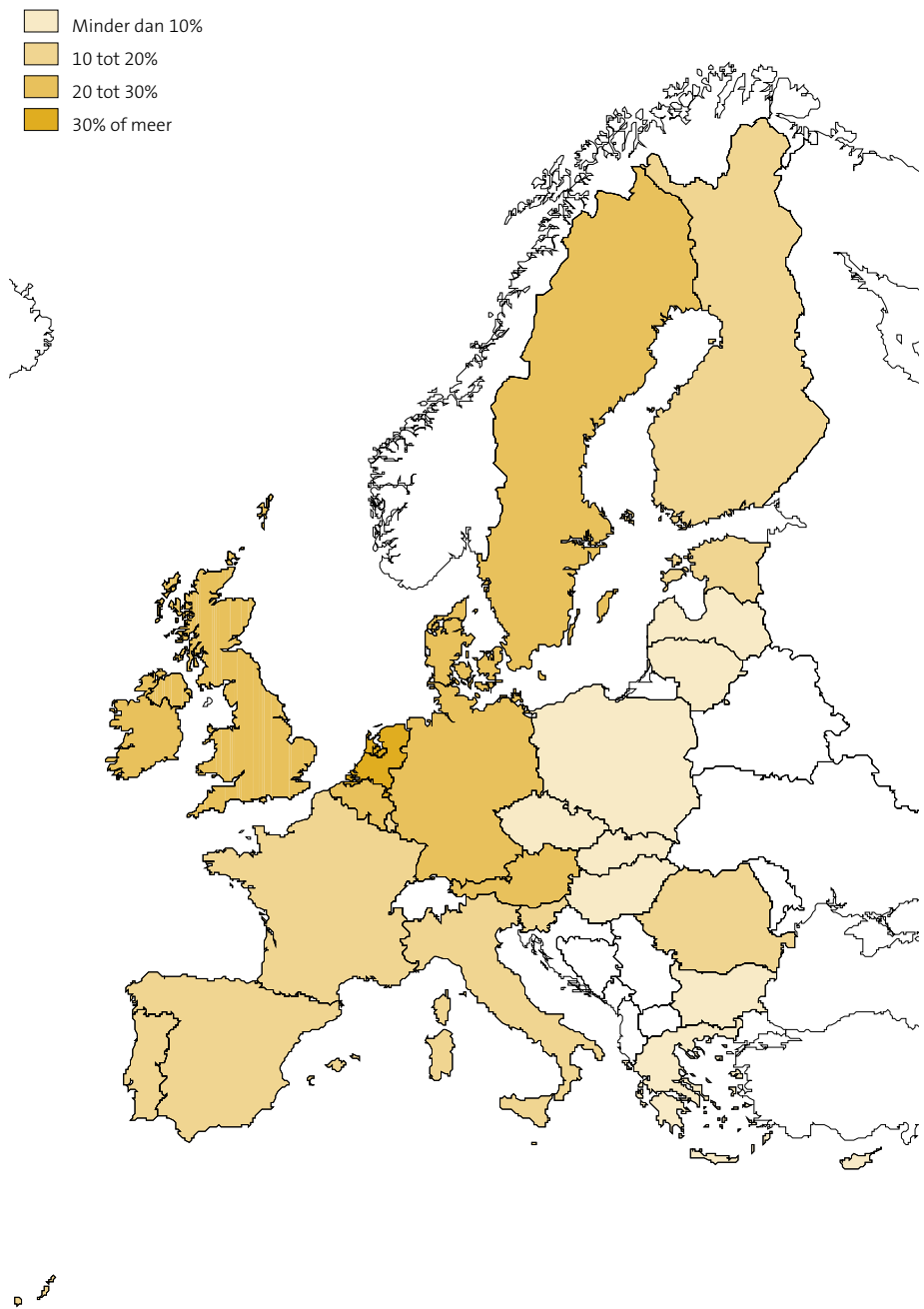
Nederland heeft weliswaar de hoogste arbeidsparticipatie, maar de helft van de werkzame 15- tot 75-jarigen werkt in deeltijd. Dit zijn er bijna twee keer zo veel als in het Verenigd Koninkrijk, de nummer twee als het gaat om werken in deeltijd. Gemiddeld werkt in de 27 lidstaten bijna 20 procent in deeltijd.⁸⁾ Het werken in deeltijd is vooral een aangelegenheid van Noordwest-Europa. Logischerwijs geldt dat hoe hoger het aandeel deeltijders is in een land, hoe lager de gemiddelde arbeidsduur. Nederland was in 2011 dan ook het land met het laagste aantal gewerkte uren per werkende per week, namelijk 30,5. Gemiddeld werd er in de EU 7 uur per week meer gewerkt. En de Tsjechen en de Grieken kenden zelfs een werkweek die ruim 10 uur langer was. De reden waarom in deeltijd wordt gewerkt, hangt deels samen met de leeftijd. Onder jongeren is het volgen van onderwijs namelijk een belangrijke reden terwijl 65-plussers het – als ze nog aan het werk zijn – vanwege hun leeftijd wat rustiger aan doen. Als deze twee leeftijdsgroepen buiten beschouwing worden gelaten dan geeft in 2011 ruim een kwart van de werkzame bevolking aan dat ze in deeltijd werken omdat ze geen voltijdbaan konden vinden. Ook de zorg voor kinderen of het gezin is een belangrijke reden om in deeltijd te werken. De redenen om in deeltijd te werken verschillen sterk per lidstaat. In Nederland gaf namelijk slechts 7 procent van de deeltijders aan dat ze geen voltijdbaan konden vinden, terwijl dat in Bulgarije en Griekenland ruim 60 procent was. En ook in Spanje, Italië en Roemenië was dit voor meer dan de helft van de deeltijders de reden.

⁶⁾ Popescu (2009).

⁷⁾ Noev en Mathijs (2002).

⁸⁾ In de meeste lidstaten wordt gevraagd of men in voltijd of in deeltijd werkt. In Nederland en Zweden wordt dit op basis van het gebruikelijke aantal uren per week bepaald. Bij minder dan 35 uur per week gaat het om een deeltijdbaan.

11.4 Aandeel 15–75-jarigen dat in deeltijd werkt, 2011

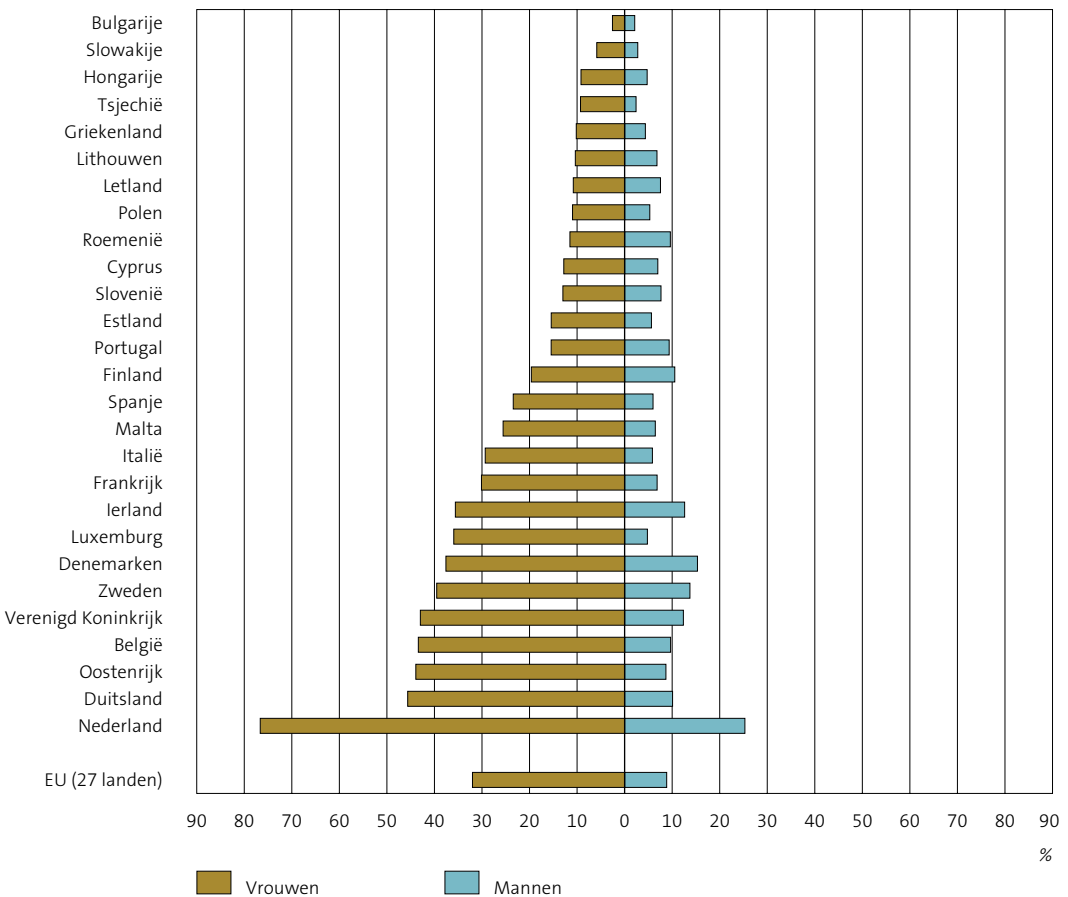

Bron: Eurostat.

Vier keer zoveel vrouwen als mannen in deeltijd

In vrijwel alle lidstaten werken vrouwen beduidend vaker in deeltijd dan mannen. Gemiddeld zijn dat er in de 27 lidstaten zo'n vier keer zo veel. Zowel de Nederlandse mannen als vrouwen lopen voorop als het gaat om werken in deeltijd. Hierdoor is de verhouding van het aandeel vrouwelijke deeltijders ten opzichte van het aandeel mannelijke deeltijders niet zo groot als in andere landen. Vooral in Luxemburg, gevolgd door Oostenrijk en Italië, is deze verhouding in aanzienlijk schever. In mindere mate geldt dat ook voor België en Duitsland.

11.5 Aandeel 15- tot 75-jarige mannen en vrouwen dat in deeltijd werkt, 2011

Bron: Eurostat.

Het onbenut arbeidsaanbod in Nederland

Als thema is het door de kredietcrisis en de oplopende werkloosheid wat ondergesneeuwd geraakt, maar bij een weer aantrekkende conjunctuur ligt krapte op de Nederlandse arbeidsmarkt op de loer. In het voorbije decennium manifesteerde de structurele krapte zich al een aantal keer en in het licht van de vergrijzing wordt deze de komende jaren alleen maar groter. De vergrijzing leidt bovendien naar verwachting tot een lager aandeel werkzame personen op de totale bevolking, hetgeen de betaalbaarheid van de verzorgingsstaat onder druk zet. Het is dan ook van belang om niet alleen naar de hoogte van de arbeidsparticipatie te kijken, maar ook naar het onbenut arbeidsaanbod. Neemt – bijvoorbeeld als gevolg van de vergrijzing of van conjuncturele krapte – de (vervangings)vraag naar arbeid toe, dan zal ook de spanning op de arbeidsmarkt toenemen. De omvang en inzetbaarheid van het onbenut arbeidsaanbod wordt dan een relevanter gegeven.

Definiëring onbenut arbeidsaanbod

Tot het onbenut arbeidsaanbod worden hier alle mensen gerekend die op korte termijn beschikbaar zijn om te werken of recent naar werk hebben gezocht. Deels gaat het daarbij om werklozen, dat wil zeggen mensen die beschikbaar zijn én recent hebben gezocht. Het andere deel wordt gevormd door de zogeheten potentieel additionele beroepsbevolking.⁹⁾ Binnen deze groep is een tweedeling te maken, namelijk tussen mensen die op zoek zijn naar werk maar niet onmiddellijk beschikbaar zijn (bijvoorbeeld vanwege het moeten afronden van een opleiding, persoonlijke omstandigheden of ziekte) en mensen die beschikbaar zijn voor werk maar recentelijk niet hebben gezocht (bijvoorbeeld vanwege ontmoediging). De potentieel additionele beroepsbevolking behoort, in tegenstelling tot de werklozen, niet tot de beroepsbevolking maar heeft daarmee wel meer binding dan de overige niet-actieve bevolking. Die zijn immers niet beschikbaar én niet op zoek. Dit geldt bijvoorbeeld voor veel scholieren en studenten, volledig arbeidsongeschikten en (vervroegd) gepensioneerden.

Helft telt als werkloos

In 2011 kon 6 procent van de Nederlandse bevolking van 15 tot 75 jaar worden gerekend tot het onbenut arbeidsaanbod. In totaliteit ging het om 754 duizend mensen. Ruim de helft hiervan gold als werkloos: deze mensen waren op korte termijn beschikbaar én actief op zoek naar werk. Daarnaast had ruim een op de tien de afgelopen vier weken wel gezocht naar werk maar was niet op korte termijn beschikbaar. Bijna 40 procent had niet gezocht maar was wel beschikbaar.

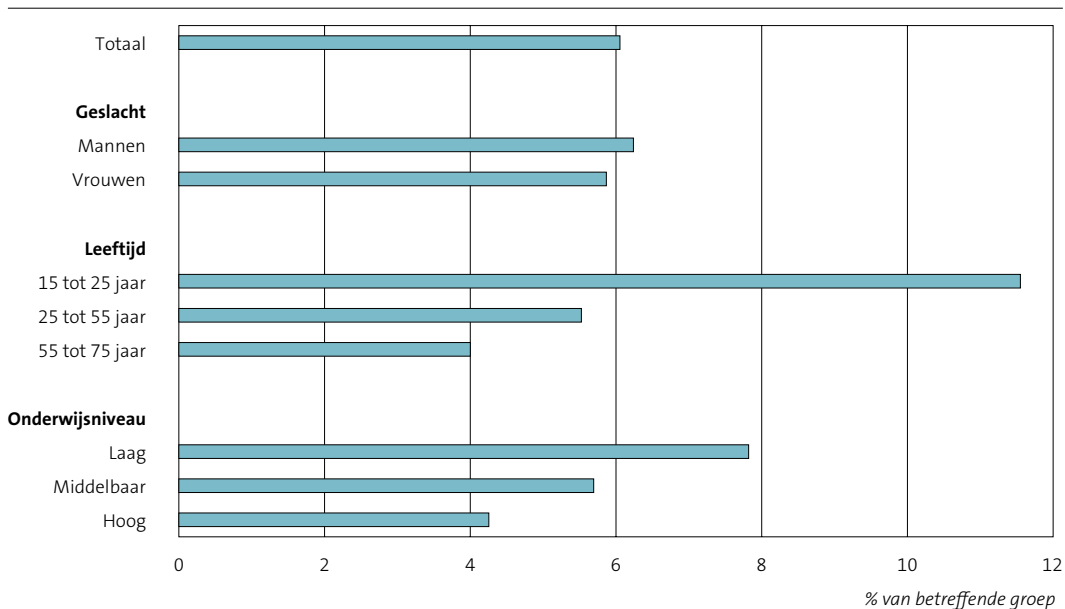
⁹⁾ Eurostat (2011).

Ongeveer net zoveel mannen als vrouwen behoren tot het onbenut arbeidsaanbod. Van beide seksen was circa 6 procent beschikbaar voor werk of er naar op zoek. Wel zijn meer mannen dan vrouwen werkloos: zij zijn vaker beschikbaar én op zoek. Daarentegen bestaat bij vrouwen het onbenut aanbod wat meer uit personen die werk hebben gezocht, maar daarvoor niet op korte termijn beschikbaar zijn.

Onbenut arbeidsaanbod hoog onder jongeren en laagopgeleiden

Het onbenut arbeidsaanbod is verhoudingsgewijs groot onder 15- tot 25-jarigen: 11,5 procent van de jongeren kan hiertoe worden gerekend. Daar staat tegenover dat maar 4 procent van de 55-plussers beschikbaar was voor werk of op zoek was naar werk. Het onbenut aanbod in de middengroep van 25 tot 55 jaar ligt net onder het gemiddelde. In 2011 ging het om ruim 377 duizend mensen, de helft van het totaal. De rest was jonger dan 25 jaar (232 duizend) of 55-plusser (145 duizend).

11.6 Onbenut arbeidsaanbod 15- tot 75-jarigen naar kenmerk, 2011

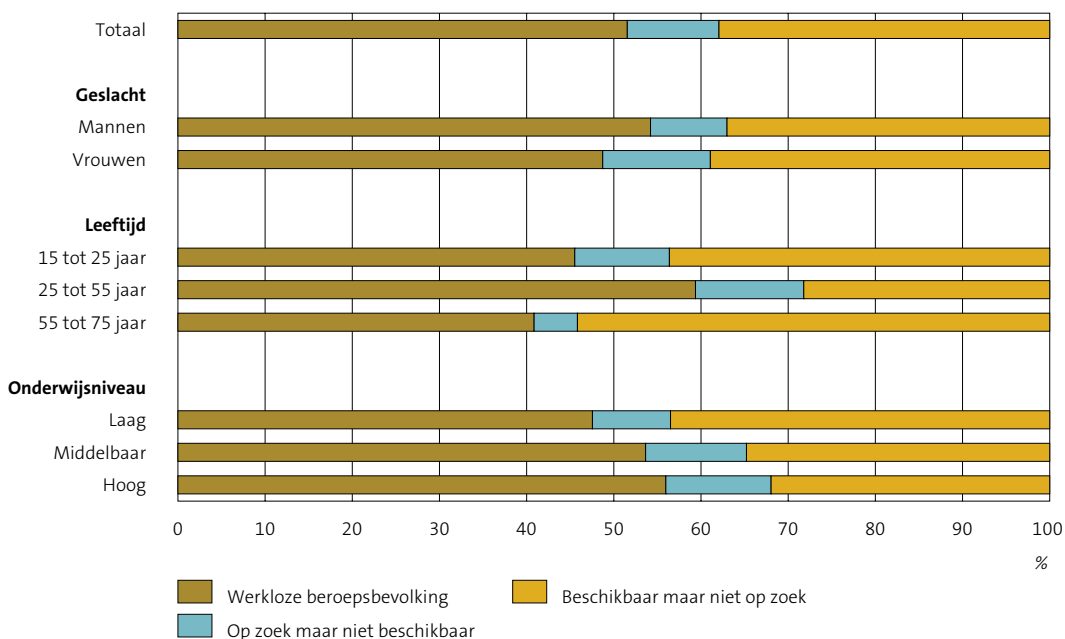
Bron: Eurostat.

Het onbenut arbeidsaanbod is kleiner naarmate het onderwijsniveau hoger is. Dit hangt samen met de hogere arbeidsparticipatie van hoogopgeleiden. Van de laagopgeleiden behoorde bijna 8 procent tot het onbenut arbeidsaanbod, tegenover iets meer dan 4 procent

van de hoogopgeleiden. Ook in absolute aantallen gaat het om een grote groep laagopgeleiden: 328 duizend. Dat neemt niet weg dat ruim 400 duizend mensen met een middelbare of hoge opleiding op zoek waren naar werk of op korte termijn beschikbaar waren.

Niet alleen de omvang maar ook de samenstelling van het onbenut arbeidsaanbod verschilt tussen leeftijdsgroepen. Van het arbeidspotentieel onder ouderen – en in mindere mate ook onder jongeren – is een relatief groot deel beschikbaar maar niet actief op zoek naar werk. Vooral bij ouderen heeft dit te maken met ontmoediging: men zou wel kunnen werken maar zoekt niet actief omdat daarvan weinig resultaat wordt verwacht. Bij jongeren speelt een rol dat een groot deel nog onderwijsvolgend is en daarom niet actief op zoek. In de middelbare leeftijdsgroep bestaat het arbeidspotentieel verhoudingswijs vaak uit werklozen.

11.7 Samenstelling onbenut arbeidsaanbod 15- tot 75-jarigen naar kenmerk, 2011¹⁾

Bron: Eurostat.

¹⁾ Om de omvang van de werkloosheid en het overig onbenut arbeidsaanbod onderling te kunnen vergelijken zijn beide weergegeven als aandeel in de bevolking van 15 tot 75 jaar. Doorgaans wordt het werkloosheidspercentage uitgedrukt ten opzichte van de beroepsbevolking.

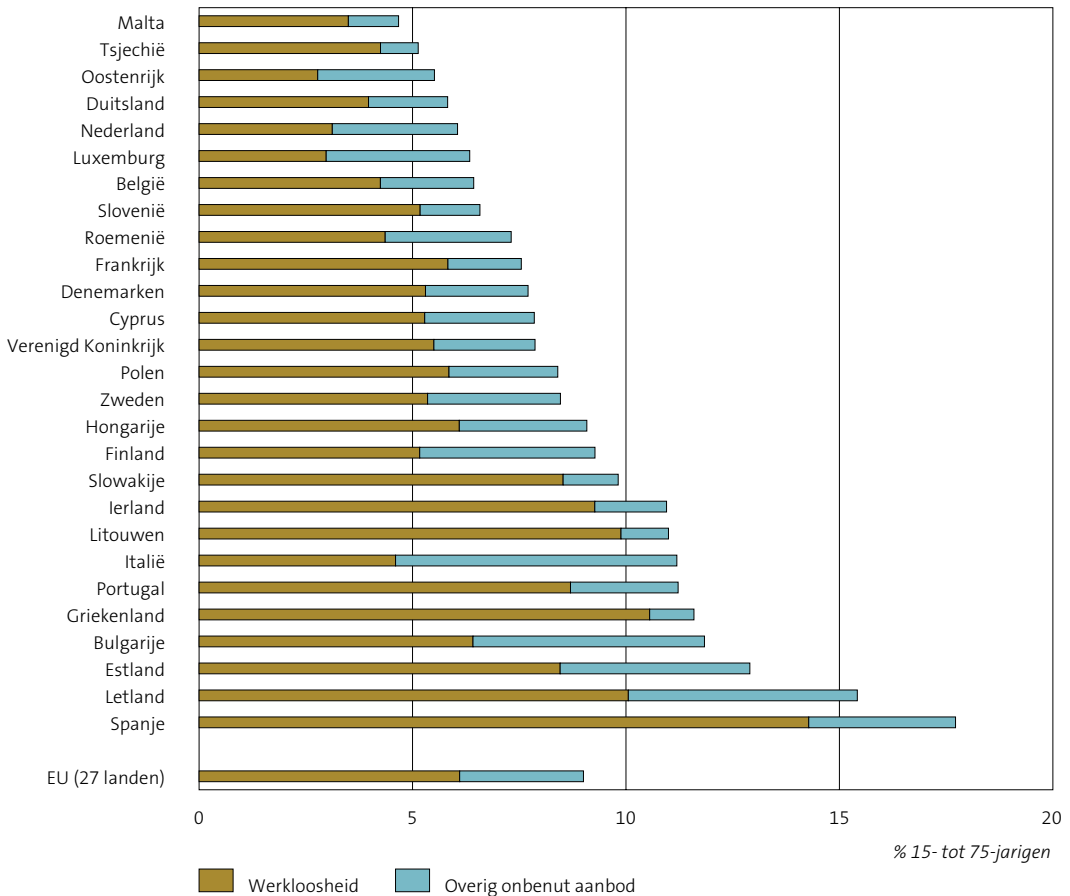
Naar onderwijsniveau zijn er vooral verschillen in het aandeel werklozen en het aandeel dat wel beschikbaar was, maar niet heeft gezocht. Het hoog en middelbaar opgeleide onbenut arbeidsaanbod bestaat uit relatief veel werklozen. Daarentegen bestaat het laagopgeleide aanbod uit vrij veel mensen die wel beschikbaar zijn, maar – deels ontmoedigd door geringere kansen op het vinden van een baan – recent niet actief hebben gezocht.

Het onbenut arbeidsaanbod in de lidstaten van de Europese Unie

Nederlands aanbod relatief klein

Het onbenut aanbod dat bij een toekomstige krapte op de arbeidsmarkt kan worden aangesproken, is in Nederland relatief klein vergeleken met dat in andere lidstaten van de Europese Unie. Alleen in Malta, Tsjechië, Oostenrijk en Duitsland was het kleiner. In 2011 was 9 procent van de bevolking van de Europese Unie – 34 miljoen mensen – op zoek naar en/of beschikbaar voor werk. Estland, Letland en Spanje waren de landen waar het onbenut arbeidsaanbod het grootst was: 13 (in Letland) tot 18 procent van de bevolking (in Spanje).

11.8 Werkloosheid en overig onbenut arbeidsaanbod, 2011¹⁾

Bron: Eurostat.

¹⁾ Om de omvang van de werkloosheid en het overig onbenut arbeidsaanbod onderling te kunnen vergelijken zijn beide weergegeven als aandeel in de bevolking van 15 tot 75 jaar. Doorgaans wordt het werkloosheidspercentage uitgedrukt ten opzichte van de beroepsbevolking.

Een hoge arbeidsparticipatie gaat samen met een gering onbenut arbeidsaanbod. Dat geldt voor Nederland en ook voor andere lidstaten met een hoge participatie, zoals Oostenrijk en Duitsland. Daarentegen loopt het onbenut aanbod bij landen met een lage participatie flink uiteen. Zo was het onbenut aanbod in Spanje bijna 18 procent, maar veel lager in Griekenland, Hongarije en Italië (9 à 11 procent).

Relatief weinig werklozen in onbenut arbeidsaanbod van Nederland

Twee derde van het onbenut aanbod in de Europese Unie moet volgens de ILO-definitie worden gezien als werkloos. In 2011 ging het om ruim 23 miljoen mensen. Vergeleken met andere lidstaten van de Europese Unie was het aandeel werklozen in het Nederlandse onbenut arbeidsaanbod – 52 procent in 2011 – relatief klein.

Ondanks een internationaal gezien relatief beperkt onbenut arbeidsaanbod is de werkloosheid in Nederland inmiddels wel weer uitgestegen boven de evenwichtswerkloosheid. Dit is het werkloosheidsniveau dat past bij een normaal functionerende economie, ook wel het natuurlijke niveau van de werkloosheid genoemd. Volgens berekeningen van het Centraal Planbureau¹⁰⁾ zal de werkloosheid ook de komende jaren boven de evenwichtswerkloosheid liggen. Omdat het arbeidsaanbod ruim is, was er in het eerste kwartaal van 2012 in Nederland dan ook geen gespannen situatie op de arbeidsmarkt.¹¹⁾

Er blijkt geen verband te zijn tussen de omvang van de werkloosheid in een land en de omvang van het overig onbenut arbeidsaanbod. Het is dus niet per se zo dat in een land met een hoge werkloosheid ook het overige aanbod hoog is. Spanje, Letland, Griekenland en Litouwen hebben bijvoorbeeld een hoge werkloosheid, maar in de twee laatstgenoemde landen is het overige aanbod relatief gering.

Conclusie

Van de 27 Europese lidstaten kent Nederland de hoogste arbeidsparticipatie. Dat ons land wat betreft arbeidsparticipatie tot de koplopers behoort, komt vooral doordat werken in deeltijd heel gebruikelijk is. Van de werkzame Nederlanders heeft ongeveer de helft een deeltijdbaan terwijl dat gemiddeld in de EU zo'n 20 procent is. Het is echter niet zo dat ons land ook voorop loopt in gelijke arbeidsparticipatie van mannen en vrouwen. In landen als Litouwen, Finland en Letland is het verschil tussen mannen en vrouwen kleiner. De arbeidsparticipatie onder ouderen ligt in Nederland ook niet bijzonder hoog. In Nederland is één op de tien 65- tot 75-jarigen aan het werk, wat ongeveer overeenkomt met het gemiddelde van alle lidstaten.

Het onbenut arbeidsaanbod, waaronder de werkloosheid, is in Nederland relatief klein. Het omvat 6 procent van de bevolking van 15 tot 75 jaar, tegen gemiddeld 9 procent in de EU. Het gaat daarbij met name om werklozen: niet-werkende personen die zowel actief op zoek zijn naar werk als op korte termijn beschikbaar zijn. Ruim de helft van het onbenut

¹⁰⁾ CPB (2012).

¹¹⁾ Dit kan vastgesteld worden met de Spanningsmeter arbeidsmarkt, zie *Arbeidsmarkt*.

aanbod in Nederland is werkloos. Internationaal gezien is dat echter weinig. Gemiddeld in de EU is twee derde van het onbenut aanbod werkloos.

Literatuur

CPB (2012), *CPB Policy Brief 2012-1*.

Dirven, H.J. en B. Janssen (2012), *De Nederlandse beroepsbevolking: twee afbakeningen*, Sociaaleconomische Trends, 1e kwartaal.

Eurostat (2011), *New measures of labour market attachment: 3 new Eurostat indicators to supplement the unemployment rate*, Statistics in Focus, 2011-57.

González, M.J., T. Jurado en M. Naldini (1999), *Introduction: Interpreting the transformation of gender inequalities in Southern Europe*, South European Society and Politics, 4-2.

Naumann, R. (2012), *European Employment Observatory. EEO Review: Employment Policies to promote active ageing*.

Noev, N. en E. Mathijs (2002), *Commercialization and subsistence in transition agriculture: empirical evidence from Albania, Bulgaria, Hungary and Romania*, 10th EAAE Congress: Exploring diversity in the European Agri-food system, Zaragoza.

Popescu, M. (2009), *Labour employment in Romania's agriculture and labour productivity increase. Gaps between Romania and European Union*, Agricultural Economics and Rural Development, New Series, 6-2.

RMO (2008), *Verkenning Participatie. Arbeid, vrijwillige inzet en mantelzorg in perspectief*, Werkdocument 16.